

ÇOCUKLUK VE ROMAN
Merve ŞENER*

Çocukluk ve Roman, Betül Mutlu. İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2022.

Çocuk, sanatın anlatamayacağı kadar saf duygulara mı sahiptir, sanatın kendisi gibi görünecek kadar içten midir? İnsan çocuk olmaktan uzaklaştıkça çocukluğun değerini anlar mı? İnsanlar gibi tarih, psikoloji, sosyoloji, felsefe de değişip geliştikçe çocukluğun değerini anlamış mıdır? Çocuğa seslenmekle çocukluğa seslenmek arasında ne fark vardır? Hangi yazarlar çocukluğun büyüü âlemini keşfedebilmiştir? Betül Mutlu'nun bu sorulara cevap arayan *Çocukluk ve Roman* kitabı 2022 yılında Çizgi Yayınlarından çıktı.

Betül Mutlu kitabında, edebi eserlerde çocukluğun nasıl inşa edildiğini sorgulamakta ve çocuk karakterlerin merkezde olduğu, çocukluğa ilişkin temel sorunsalların ele alındığı romanlar üzerine çözümlerle yapmaktadır. *Çocukluk ve Roman* kitabı, 'İçindekiler, Ön Söz ve Sonuç' haricinde; 'Çocukluk Üzerine Notlar', 'Modern Türk Romanında Çocuk ve Çocukluk Üzerine Notlar', 'Çocukluk Ekseninde Roman İncelemeleri' olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Her üç başlık da yine kendi içerisinde alt başlıklara ayrılmaktadır.

Çocukluk ve Roman'ın ön sözünde Edip Cansever'in *Bezik Oynayan Kadınlar* adlı şiir kitabında yer alan "Gökyüzü gibi bir şey şu çocukluk/Hiçbir yere gitmiyor." dizelerini alıntılaman Betül Mutlu; çocukluğu "kimi yetişkinler tarafından büyüü bir çağ, nostaljik bir cennet, bir kaçış sığınağı ya da sonsuz özgürlük; kimilerince de bedensel, duygusal ya da ekonomik sömürüyle karartılmış bir dönem olarak ifade edilse de çocukluk hakkında değişmeyen şey, insanın kişiliğindeki vazgeçilmez kurucu rolüdür" (Mutlu, 2022, 9) sözleriyle açıklar. *Çocukluk ve Roman*'da, yazar; çocuk karakterlerin ve çocukluğa ilişkin temel sorunsalların merkezde olduğu *Kimsecik* üçlüsünü oluşturan *Yağmurcuk Kuşu, Kale Kapısı ve Kanın Sesi* (Yaşar Kemal); *Çocuktaki Bahçe* (Feyyaz Kayacan); *Sevgili Arsız Ölüm* (Latife Tekin); *Uçurtmayı Vurmasınlar* (Feride Çiçekoğlu) romanları üzerine çözümlerle yer vererek, çocukluğun romanlarda nasıl inşa edildiğini ele almıştır. Mutlu, bu romanları seçmesindeki asıl nedeni şöyle açıklar: "Bu incelemenin asıl hareket noktası çocuk karakterlerin merkezde olduğu romanlarda çocukluğun

* Uzman/ Araştırmacı, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, ORCID ID: 0000-0002-0864-0008, senermerve92@gmail.com.

Başvuru/Submitted: 20 Nisan 2022 **Kabul/Accepted:** 27 Nisan 2022

başlı başına bir sorunsal boyutunda nasıl ele alındığıdır. Bu esasa bağlı olarak roman düzleminde inşa edilen çocukluğun birleşenlerinin neler olduğu ve romanın merkezindeki çocuk öznenin kendi olarak ne ölçüde etkin olduğu sorularına yanıtlar aranmıştır.” (Mutlu, 2022, 11)

Eserin “Çocukluk Üzerine Notlar” başlıklı ilk bölümü; “Çocukluğun Kısa Tarihi”, “Çocukluğa Disiplinlerarası Bakış” ve “Çocuğu Tanımlayıcı Ögeler” alt başlıklarına ayrılmaktadır. Mutlu, çocukluğun tarihine ilişkin çalışmaların elli yıllık, oldukça kısa bir geçmişe sahip olduğu belirtirken; “Çocukluğun Kısa Tarihi”nde, Philippe Aries’in *Çocukluğun Yüzyılı* adlı eserinin bu çalışmalar için bir başlangıç noktası kabul edildiğini ifade etmiştir. Yine bu bölümde, “Orta Çağ Batı dünyasında çocuğa ilişkin temel yaklaşımın ve dini öğretinin çerçevesinde geliştirilen “günahkâr” çocuk imgesinin 16.-17. yüzyıllarda değişmeye başladığını, John Locke’un ve Jean Jack Rousseau’nun çocuğa ilişkin görüşlerinin farkındalık eşiği olarak öne çıktığını belirtilmektedir. Mutlu, 17. ve 20. yüzyıllar arasında, çocuğun yetişkinlerden ayrı bir özne olduğu düşüncesinin ortaya çıktığını fakat “*Modern dünyanın ortalama çocuğu, gelişme evrelerine göre belirlenen çocukluk anlayışına uygun olarak sosyal yaşama kendisi için tasarlanmış mekânlarda benzer oyunları oynamakta, benzer eğitim süreçlerinden geçmekte ve yetişkinliğe hazırlanmakta*” (Mutlu, 2022, 20) olduğu ifade etmektedir. Bu bağlamda, çocuğun tek tip değerlendirmeye tabi tutulduğunun altını çizen Mutlu; çocukluğa ilişkin söz konusu algının 21. yüzyıl başlarında değiştiğini, Modernizm’in 1980’lerden başlayarak evrensel ve evrimci çocukluk anlayışına karşı çıkarak çocukluğun farklı kültürlerdeki temsillerine yönelen yeni çocukluğun artık ‘sosyal ve kültürel bir inşa’ olarak ele alındığını, çocukların geleneksel yaklaşımdaki gibi ailelerin doğal uzantıları olarak değil, aktif ve özerk özneler olarak görüldüğünü belirtmektedir. Mutlu; disiplinlerarası alanlarda bu tür çalışmalarla sıklıkla karşılaşıldığını, “farklı kültürlerdeki çocukluk yaşantılarına, çocukluğun değişen dünyasına ve çocukluk rollerinin dönüşümüne vurgu yapıldığı”nı (Mutlu, 2022, 20) da ifade etmektedir. Bu bakımdan “Çocukluğa Disiplinlerarası Bakış” alt başlığında; psikoloji, sosyoloji, pedagoji gibi farklı disiplinlerde ve resim, sinema, edebiyat gibi sanat alanlarda verilen eserlerde çocuk özneler ve çocuğa dair yaklaşımlar incelenmiştir. Freud, Melanie Klein, Eric Ericson, Jean Piaget tarafından ortaya konmuş kuramlara değinilen bölümde; Colin Heywood, Alan Prout, Allison James çocukluk Sosyolojisi alanında öne çıkan isimlere ait görüş ve düşüncelere de yer verilmiştir. Mutlu, “Çocuğu Tanımlayıcı Ögeler” alt başlığında; çocukluğun tanımlayıcı öğelerinin belirlenmesinde ekonomik ve kültürel boyut farklılığına dayanan eğitim sistemleri, aile yapısı, eğlence kültürü ve dini yaşam biçimleri gibi unsurların etkili olduğuna, sadece farklı ülkelerde değil aynı ülkenin farklı bölgelerinde, her ailenin farklı çocukluk yaşantısına sahip olabileceğine işaret eder. Ancak “yetişkinlerin farklı değişkenler çerçevesinde tahayyüllerinin dışında hemen her çağda geçerli olabilecek kimi tanımlayıcı öğelerden” (Mutlu, 2022, 35) de söz edilmesinin

isabetli olacağını düşünen Mutlu, edebi eserlere de yoğun bir şekilde yansıyan ve çocukluk yaşantılarının birer göstergesi olan bu tanımlayıcı öğeleri; “düş gücü”, “oyun” ve “dil” olarak açıklamaktadır. Eserde, çocuğun “düş gücü”, Piaget’in “Çocuk Gözüyle Dünya” adlı araştırmasından yararlanılarak yorumlanırken, Freud’un çocuk düşleri üzerine düşüncelerine de yer verilmiştir. Mutlu, çocukların düş dünyasının zenginliğine, kendine özgü dinamikleri olan çocuk düşüncesinin amaca yönelik olduğuna, çocukların düş gücüne yaratıcı dinamikler eklediğine, düş ile gerçeği iç içe yaşadıklarına ve bazen de gündüz düşlerine eğilim gösterdiklerine değinmektedir. Yazar, “oyun”un çocukların bilişsel gelişimindeki etkisine, eğlenme faktörü dışında hayata hazırlayan bir rolü olduğuna, çocuğun gündelik hayatta başından geçenleri, anlamaya çalıştığına ve hayal ettiklerini oyuna ve oyuncağa aktararak kendini ifade biçimi yarattığına; “oyun”un çocuğun dili olduğuna, sözel olarak dışa vuramadığı pek çok duyguyu bu yolla açığa çıkarmasında yardımcı olduğuna işaret eder. Karl Groos, Gander ve Gardiner, Piaget, Vygotsky, Freud’un çocuğun oyuna yaklaşımı üzerindeki düşünce ve görüşlerine dikkat çeker. Çocuk ve “dil” konusunda ise Giorgio Agamben, Heidegger, Jean Piaget, Vygotsky’nin görüşlerine yer verir. Dil gelişimine ilişkin; çocuklarda dil ediniminin çevreyi taklit ile gerçekleştiği, çocukların dili hayatın olağan akışı içerisinde edindiği, yani çocuğun dil becerilerini taklit yoluyla kazandığı, dil gelişiminin çocuğun çevresiyle sosyo-kültürel etkileşimini ön plana çıkardığı, çocuğun dil gelişiminin bilişsel gelişimine bağlı olduğu görüşlerine de yer vermektedir. Eserde özellikle Piaget’in kuramını dayandırdığı bilişsel gelişim dönemleri maddeler halinde sıralanmıştır. Mutlu, *“Çocuk, doğduğu andan itibaren özgül etkenler çerçevesinde ve çeşitli dönemlerden geçerek dil edinimini gerçekleştirmektedir. Çocuğun kimi zaman yetişkinlerden duyduklarını örnekseyerek, kimi zaman da kendi algılama kapasitesine uygun bir şekilde sözcükler uydurarak, çeşitli yapım eklerini ekleyip çıkararak günlük dilde yer almayan özgün bir anlatım imkânına kapı araladığı söylenebilir”* ifadelerini kullanarak; çocuk diline yönelik ilginin pek çok edebiyatçı için sadece çocuk öznelerine yönelik bir kullanım değil anlatım imkânını geliştiren, özgürleştiren, ilham verici ve çekici bir kaynak olarak kabul edildiği (Mutlu, 2022, 52) görüşünü ortaya koyar. Yazar bu bölümde genel olarak, incelediği romanlardaki temel sorunsal olan çocukluğun kavramlaştırılmasına, tarihsel süreçte alımlanışına, farklı disiplinlerdeki ele alınış biçimlerine ve disiplinleri bir arada çalışmaya yönelten kuramsal altyapıya dikkat çekmektedir.

Eserin “Modern Türk Romanında Çocuk ve Çocukluk Üzerine Notlar” başlıklı ikinci bölümünde; çocukluk olgusunun Türk romanına hangi açılardan ve nasıl yansıdığı; çocuk karakterin Türk romanında ortaya çıkışı, gelişimi ve son dönem Türk romanındaki genel görünümü ele alınmıştır. Yazar, Tanzimat Döneminin “sosyal, siyasi ve kültürel alanlardaki modernleşmenin” ve aynı zamanda “modern çocukluk anlayışının başlangıcı” (Mutlu, 2022, 54)

olduğunu öne sürer. Öte yandan, çocuğun, “ilk dönem romanlarının baskın sosyal iletilerinin bir aracı olarak arka planda kalmış, kendine özgü bir varlık alanı olarak değil yetişkinliklerin düşünsel/didaktik söyleminin bir nesnesi” olarak kaldığını ifade eder (Mutlu, 2022, 53). Tanzimat’tan sonra İkinci Meşrutiyet Dönemine doğru, çocuğa yönelik yayınların sayısı artmış olsa da bu dönem eserlerinde çocuğun aldığı eğitim, ebeveyn davranışları, yakın sosyal çevreyle ilişkiler gibi konulara yer verildiği belirtilmektedir. Servet-i Fünûn Dönemi öykü ve romanlarında ise “çocuklara ve çocukların dünyasına en çok yer veren” (Mutlu, 2022, 57) isim olarak Halit Ziya Uşaklıgil işaret edilmektedir. Eserde, Hüseyin Rahmi Gürpınar, Tevfik Fikret, Mehmet Akif Ersoy, Ömer Seyfettin, Halide Edip Adivar, Ziya Gökalp, Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Sabahattin Ali ve Reşat Nuri Güntekin gibi yazarların eserlerinde çocuğun nasıl ele alındığı örneklendirilmiştir. Mutlu, çocukluğun tema bakımından eserlerde işlenişini hakkında şu görüşü belirtir:

“Tanzimat’tan erken Cumhuriyet yıllarına kadar Türk romanında çocukluğun ya sosyal bir olgunun ya da bir tezin birleşeni olarak çıktığı söylenebilir. Çocuk eğitiminin önemi, eğitimin modernleştirilmesi, eğitimde aksayan yönler gibi doğrudan sosyal yaşama bağlanabilecek izleklerin yanı sıra çocuk dünyasına özgü olgular olarak çocukların yaşam koşulları öne çıkar. Bu çocukların pek çoğunun dünyasında acı, zulüm ve sefalet vardır. Anne-baba sevgi ve ilgisinden mahrum, üvey ebeveynleri tarafından horlanan, evlatlık verdikleri ya da çalıştıkları yerlerde sevgi görmeyen tam tersine çeşitli şiddetlere maruz kalan hatta kimi zaman hayatını kaybeden çocuklar romanların dramatik boyutunu derinleştirirler. (Mutlu, 2022, 63)

Mutlu, özellikle Tanzimat’tan bu yana süregelen mazlum ve mağdur çocuk imgesinin Kemalettin Tuğcu ile hem zirveye ulaştığı hem de dönüşüme uğradığı görüşündedir. Mağdur çocuk çalışıp didinerek içinde bulunduğu koşulların dışına çıkabilmektedir artık. 1940’ların romanında, bilhassa Sait Faik Abasıyanık, Cevat Şakir Kabaağaçlı ve Orhan Kemal gibi yazarların eserlerinde “çalışan çocuk” imgesinin ön plana çıkmaya başladığı da bir başka bulgudur. 1960’lı yıllara ilişkin Aziz Nesin’in *Şimdiki Çocuklar Harika* adlı eserine dikkat çeken yazar, 1970’li yıllardan “edebiyatımızda politik söylemin ağırlığına koşut olarak çocuk edebiyatının da toplumcu didaktik çerçevede tartışıldığı yıllar” olarak söz eder. Ona göre; “*Dönemin toplumcu gerçekçi çocuk edebiyatı ürünlerinde toplumsal bilinçlendirme yoluyla çocukları paylaşımcı olmaya, sosyal sorunlara duyarlı olmaya ve üreticiliğe teşvik etmeye odaklı araçsal bir çocuk edebiyatı anlayışı gözetilmektedir.*” (Mutlu, 2022, 67). 1980’li yıllarda roman ve çocukluk ilişkisi Oğuz Atay, Tezer Özlü, Latife Tekin, Feyyaz Kayacan gibi isimlerin temsil değeri taşıyan eserleriyle orta konulmuştur. 2000 yılı öncesinde, popülerleşen türlerden biri olan yaşamöyküsel romanlar ve bunların değindikleri çocukluk yaşantıları, çocuklara yönelik önemli tespitlerde bulunan Oğuz Atay, Atilla Şenkon, Zeynep Oral, Leyla Gencer gibi isimlerle

örneklendirilirken; 2000’den günümüze kadar olan dönem için yaşamöyküsel romandan çocukluk dönemine ayrıntılı biçimde eğilen Ayşe Kulin ve İpek Çalışlar’dan söz edilmiştir. Mutlu, “*çocukluk modern edebiyatımızda karakterin kişiliğini derinleştirmenin yanı sıra özlem duyulan bir çağ ya da romanın ana izleğini belirginleştiren yardımcı figürler olarak*” (Mutlu, 2022, 73) birçok romanda karşımıza çıktığını ifade eder ve Buket Uzuner, Figen Şakacı, Irmak Zileli, Ayfer Tunç, Selahattin Yusuf, Filiz Aygündüz, Cemil Kavukçu, Nedim Gürsel, Kamuran Şipal, Tahir Abacı, Orhan Pamuk, Murathan Mungan gibi isimleri örnek gösterir.

Eserin “Çocukluk Ekseninde Roman İncelemeleri” başlıklı üçüncü bölümünde, yazar, Yaşar Kemal’in *Kimsecik* üçlüsünü oluşturan *Yağmuncuk Kuşu*, *Kale Kapısı* ve *Kanın Sesi*; Feyyaz Kayacan’ın *Çocukluktaki Bahçe*; Latife Tekin’in *Sevgili Arsız Ölüm*; Feride Çiçekoğlu’nun *Uçurtmayı Vurmasınlar* romanlarını; psikanaliz, felsefe, psikoloji, sosyoloji, pedagoji gibi farklı alanlara ait verilerden yararlanarak izlek bağlamında çözümlemiştir.

Eserde, *Kimsecik* üçlüsünü oluşturan *Yağmuncuk Kuşu*, *Kale Kapısı* ve *Kanın Sesi* adlı romanlar “Korku ve Düş Sarmalında *Kimsecik’ler* Mustafa Salman” başlığı altında incelenmiştir. Yazar, *Kimsecikler* üçlüsünün konusunu oluşturan; Mustafa’nın ailesinin Birinci Dünya Savaşı’nın kargaşasından kaçarak Van’dan Çukurova’ya göç edişi, yeni bir köye yerleşmeleri ve babasının katledilişinin ardından hayata tutunma çabalarının Yaşar Kemal’in yaşamöyküsü ile örtüşmekte olduğunu belirtir. Mutlu; Yaşar Kemal’in kendi yaşam öyküsünün yanı sıra üçlemenin Yaşar Kemal’in İstanbul’un kimsesiz çocuklarıyla yaptığı röportajlardan edindiği birikimi de yansıttığını belirtir. Bu bölüm; “Doğa’nın Çocukları”, “Korku’nun Çocukları” ve “Düş’lerin Çocukları” adlı üç başlığa ayrılmaktadır. “Doğa’nın Çocukları” alt başlığında, *Kimsecikler* üçlemesinde çocuk karakterlerin köyde doğal ortamda yaşadığından, köyün olağan gündelik yaşamında kendi kendilerine büyüdüklerinden, ücra köyün merkeze uzak olduğundan ve bu yüzden çocukların okula ulaşamadıklarından söz edilmiştir. Mutlu, bu bağlamda Rousseau’nun pedagojik düşüncelerine yer verir. Üçlemede Mustafa ve arkadaşları “doğayla iç içe yaşar, eğlenir ve büyürler. Dağlar, ırmaklar, gökyüzü, kuşlar, arılar, çiçeklerle aralarında yakın bağlar vardır. Doğaya ilişkin tüm ayrıntılar iyisiyle kötüsüyle onların hayatlarının birleşenidir.” (Mutlu, 2022, 81-82) Fakat Mutlu, çocukların gündelik hayatta yaşadıklarının sadece bu türden masum deneyimler olmadığını, aslında *Kimsecikler*’de anlatılanın “bir çocukluk cenneti” olmadığını (Mutlu, 2022, 83) çocukların yetişkinlerin dünyasında karşılaştığı travmatik şiddete, köy baskınları, cinayetler, tehditler, silahlı kavgalar ve yangınlar gibi kötü olaylara değinerek açıklar. Üçlemede çocukların oyunlarında okurlara birer ipucu verdiğine, bu oyunların çocukların hem gündelik yaşantılarını hem psikolojik durumlarını ortaya koyduğuna dikkat çeken yazar, “Korkunun Çocukları” başlığında ise *Kimsecikler* üçlemesinin iki ana karakteri olan Mustafa ve Salman’ın kendi iç dünyalarında ayrı ayrı süregiden korkularıyla mücadelesini ele

almaktadır. “Düş’lerin Çocukları” alt başlığında ise, yine aynı üçlemede yer alan çocukların düşlerine, çocukların hayal dünyasını zenginleştiren öğelere yer verilmektedir. Burada Freud’un psikanaliz kuramından yararlanan Mutlu, “Diziyi oluşturan romanlarda korku ve kaygı düşlerinin yanı sıra istek ve arzuları doğrudan yansıtan düşlere de anlatım imkânı olarak başvurulduğu”nu (Mutlu, 2022, 97) ifade eder.

“Akvaryumdaki Şen Kirpi: Feyzi” başlığı altında, Feyyaz Kayacan’ın *Çocuktaki Bahçe* adlı romanını inceleyen Betül Mutlu, kitabın Feyyaz Kayacan’ın çocukluğundan derin izler taşıdığını belirtir. *Çocuktaki Bahçe*’nin incelendiği bu bölüm, “Hangi çocukluk?”, “Analar Vakti...” ve “‘Oşarılan’ Bahçe!” alt başlıklarına ayrılmıştır. *Çocuktaki Bahçe*; çocukluk dönemine atfedilen ‘çocukluk cenneti’ ve ‘kutsal anne’ kavramlarını tersyüz eden; çocukluğunu ‘korkunç bir bahçenin zindanında geçen tutsaklık’ olarak nitelendiren Feyzi’nin çocukluk dünyasına odaklanan bir roman” (Mutlu, 2022, 110-111) olarak ele alınır. Mutlu; “Analar Vakti...” başlığında romanın başkışisi Feyzi’nin annesine dair duyguları, annesinden gördüğü fiziksel ve psikolojik şiddet üzerinde dururken, “‘Oşarılan’ Bahçe!” başlığında ise annesinin Feyzi’ye çocukluğunda “özgür alan olarak sadece köşkün bahçesini” göstermiş olması bakımından “bahçe”nin roman çerçevesinde çocukluğa ilişkin önemli mekânlardan biri olduğunu belirtir. Eserde, Feyzi’nin “bahçeden dış dünyaya baktığı; duyduğu sesleri, gördüklerini ve düşlediklerini birleştirerek kendine bir imgelem dünyası kurduğu, bahçede dedesinin gölgesinin ve annesinin gözlerinin ulaşamayacağı noktalarda dolaştığı, onların bilemeyeceği düşünceleri düşlediği, kendince sevdiği dost ağaçlarla konuştuğu” (Mutlu, 2022, 127) bir yer olduğu ve bu bakımdan önem taşıdığı belirtilir. *Çocuktaki Bahçe*’yi üç başlık altında çözümleyen Mutlu; romanın başkışisi Feyzi’nin düş dünyasını, animizmini ve psikolojisini kitaptan alıntılarla ortaya koymuştur.

Eserde, Latife Tekin’in *Sevgili Arsız Ölüm* adlı romanı, “Masalın Âsi Kızı: Dirmit” başlığında ele alınmıştır. Mutlu; izleğini “küçük bir kız çocuğunun özgürleşme mücadelesi” olarak nitelendirdiği *Sevgili Arsız Ölüm*’de, “Beş çocuklu bir ailenin köyden kente göç süreci”nin (Mutlu, 2022, 136) ailenin küçük kızı Dirmit’in bakış açısı ile anlatıldığını belirtir. Yine Mutlu, eserin ana hatlarıyla Latife Tekin’in yaşamöyküsü ile de örtüştüğünü vurgular. Kitapta *Sevgili Arsız Ölüm*, “Cinli Kız”, “Ana-Kız”, “Anlatıcı Kız” alt başlıklarında incelemektedir. “Cinli Kız” başlığı altında Mutlu, Dirmit’in zengin düş gücünden dolayı hurafelerin ve batıl inançların baskın olduğu bir köyde dışlanması ile yaşadığı yalnızlığı ve ötelenmişliği, annesi tarafından maruz kaldığı baskıyı vurgular. Dirmit’in bunların sonucunda kendi hayal dünyasına kaçarak, orada kendi düşsel dünyasını inşa ettiği belirtilir. Eserde, Dirmit’in düş dünyasının bileşenleri, çocukluğun gelişim evreleri ile ortaya konmuştur. Bu bağlamda Anna Freud’un düşüncelerinden yararlanılmıştır. Mutlu, *Sevgili Arsız Ölüm*’ün temelde “Ana-Kız çatışması” üzerine kurulu olduğunu belirtir. Dirmit’in annesi Atiye’nin baskıcı ve kontrolcü olduğundan söz edilirken, Atiye’nin özyaşam

öyküsüne, onu bu duruma getiren sosyolojik ve psikolojik etmenlere de değinilmiştir. Mutlu, Dirmit'in "annesine ve annesinin temsilini yüklediği ataerkiye karşı doğrudan ilk isyanının şiir yazmasının yasaklanması" (Mutlu, 2022, 152) üzerine olduğu belirtir ve Dirmit'in şiir yazmasını, "özne olarak yazma yoluyla özgürlüğünü kazanma" (Mutlu, 2022, 159) olarak yorumlar ve bu noktada Agamben'in çocukluk ve özne konusundaki görüşlerini paylaşır. Eserde Dirmit'in tutkulu ve düşü kimliği ile hurafelere inanan annesi arasındaki mücadelesinin annesi ölünceye kadar devam ettiği belirtilir. Yazar "Anlatıcı Kız" başlığı altında *Sevgili Arsız Ölüm*'ün üçüncü tekil anlatıcı tarafından aktarıldığına ve eserin "geleneksel halk hikâyelerinin ve masal türünün zaman, dil, olağanüstülük gibi bileşenlerini içerdiğine" (Mutlu, 2022, 157) değinmiştir.

Feride Çiçekoğlu'nun *Uçurtmayı Vurmasınlar* adlı eseri "Gökyüzü Düşleyen Çocuk: Barış" başlığı altında incelenmiştir. "Dört-beş yaşlarındaki küçük bir çocuğun cezaevindeki yaşamının 'düşsel mektuplar' aracılığıyla aktarıldığı", mektupların sahibinin annesiyle cezaevinde kalan küçük Barış ve muhatabının İnci adlı genç bir kadın olduğu (Mutlu, 2022, 160) eserde, cezaevinde geçirdikleri uzun sürenin ardından Barış ve İnci arasında oluşan güçlü sevgi bağı konu edilmektedir. Yazar, İnci'nin cezaevinden çıkmasıyla Barış'la iletişimi mektuplar aracılığıyla sürdürmeye başladıklarından söz eder. *Uçurtmayı Vurmasınlar* adlı eserin, Çiçekoğlu'nun "12 Eylül Askeri Darbesi sürecindeki cezaevi yaşantısından izler" (Mutlu, 2022, 160) taşıdığını belirten Mutlu; eseri "Yanıtsız Mektuplar", "Yanıtsız Sorular", ve "Çerçevesiz Gökyüzü" alt başlıkları ile incelemiştir. "Yanıtsız Mektuplar" alt başlığında, Barış'ın diğer mahkûm kadınlara yazdığı 43 mektubun "çocuğun cezaevinde olan bitene ilişkin gözlem, yorum ve sorularını kendi bakış açısından ve kendi biliş ve duyuş düzeyine göre aktardığı" (Mutlu, 2022, 162) belirtilir. Burada Mutlu, Barış'ın İnci'ye duyduğu sevginin sebebini, Barış'ın yaşamı öğrenme yolunda İnci'yi kendine rehber olarak benimsemesi, "İnci'nin ona sevgiyle yaklaşması, onu dikkate alması, onunla ilgilenmesi, hem gündelik yaşama hem de dışarıya ilişkin merak ettiği sorulara bıkmadan cevap vermesi" (Mutlu, 2022, 163-164) ile açıklar. "Yanıtsız Sorular" alt başlığında Barış'ın, İnci'ye mektuplarında sorduğu; kendisine yönelik sorular, İnci'ye yönelik sorular, soyut kavramlara ilişkin sorular yer alır. Mutlu, "Feride Çiçekoğlu'nun çocuk Barış'ın gözünden aktardığı sorular aracılığıyla; şiir/kitap okuma, halkını sevme, düşünce suçu gibi kavramları ağır ve güncel bağlamlarının dışına çıkararak naif bir sadelikle ortaya koyduğu, bir yandan da bu türden eylemleri suç olarak kabullenen zihniyetle bunları anlamakta zorlanan çocuğun algı dünyasının uzlaşmamasını eleştirel yaklaşımının temel hareket noktası olarak öne çıkardığını" (Mutlu, 2022, 169) ifade eder. Son olarak "Çerçevesiz Gökyüzü" başlığı altında yaşamı avluyla koğuşlar arasına sıkışmış olan Barış'ın ruh halini ve düş dünyasını ortaya koyan Mutlu, cezaevi müdürünün cezaevi avlusunun göğünde beliren kocaman kırmızı bir uçurtmayı izleyen mahkûmların dağılmaması üzerine görevlilerden uçurtmayı vurmalarını istediği gün,

Barış'ın yaşadıklarını ve hislerini sorguladığını belirtir. Burada, çocuğun “cezaevinin oyunsuz, oyuncaksız ve arkadaşsız karamsar atmosferini gökyüzü, umut ve özgürlüğü simgeleyen mavi uçurtma hayalleri ile renklendirdiği” (Mutlu, 2022, 176) düşüncesini ortaya koyar.

Sonuç olarak, *Çocukluk ve Roman* adlı eserinde Betül Mutlu, Türk edebiyatından çocuk karakterlerin merkezde olduğu romanları incelerken çocuğu kendine özgü sorunsalları, algısı ve anlayışı ile özel bir varlık olarak ele almakta; romanların merkezindeki çocuk öznenin kendi olarak ne ölçüde etkin olduğunu ve özne bağlamında inşasını, farklı alanlardaki bilimsel veriler ışığında disiplinlerarası bir çerçevede titizlikle ortaya koymaktadır.

Kaynaklar

Mutlu, Betül. *Çocukluk ve Roman*. İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2022.